

Proč se učím rusky

úvaha o (ne)závislosti jazykové vzdělanosti na politice

Martin Adáamek

9.4.2006

V době listopadové sametové revoluce jsem něco přes dva měsíce studoval první třídu základní školy. Takže je jasné, že už spadám do generace, která se neučila ruštinu, ale angličtinu. Nicméně z vlastní iniciativy jsem se rusky trochu začal učit na průmyslovce, kde nás učila naše angličtinářka, původem z Moskvy. A po asi dvouleté pauze jsem znovu od začátku pokračoval na vejšce. Sice jsem ruštinu nestudoval právě nejpilněji, ale aspoň přiznám, že jsem byl líný, a svoji lenost neschovávám za frázi "naschvál jsem se nechtěl učit".

Přestože během posledních let se ruština pomalu vrací do školních lavic, zejména na gymnáziích a obchodkách, občas se někdo podiví, proč se proboha učím rusky. A nedávno se jeden člověk skoro vyděsil, a viděl ve mně přinejmenším spolupracovníka KGB.

Ale proč, proboha? Vždyť ruština je jazyk jako každý jiný!

Lidé do znalosti jazyků rádi tahají politiku, a vymlouvají se, že rusky neumí, protože se rusky nechtěli učit. A co hůř, jsou i lidé, kteří si z ruštiny ještě něco pamatují, ale ruštinu odmítají "z politických důvodů" používat. I když tyto dvě skupiny se, pravda, při setkání těžko rozpoznávají. Třeba takový čtyřicetiletý východní Němec, který neumí nebo nechce mluvit rusky, zpravidla neumí žádný další cizí jazyk. Takže pokud neumíte Německy, nedomluvíte se s ním.

Nějak to politické zavrhování znalosti jazyků nechápu. Já taky nemám rád Bushe, a nezavrhuji kvůli tomu angličtinu jako jazyk. A co třeba němčina? To se kvůli Hitlerovi nikdo nebude učit německy, když spousta lidí kvůli Stalinovi pohrdá ruštinou? A stejné je to i s dalšími světovými jazyky, každý národ má přece nějakou negativní postavu minulosti nebo současnosti. Italština má svého Mussoliniho; celá jižní Amerika mluví španělsky jen proto, že Španělé obsadili zemi Inků; a na Francouzštině se mi nemusí líbit Napoleon.

Momentálně je nejvíce "in" Angličtina. Ale proč? Protože angličtí kolonizátoři kdysi násilně obsadili značnou část Zeměkoule - od domorodci obývané Austrálie, přes část Afriky, až po celou severní Ameriku, kde dost razantně utlačili Indiány. Právě násilím se ze španělštiny a angličtiny staly světové jazyky, a nikdo se kvůli tomu neodmítá tyto jazyky učit.

Takže kdybych to bral politicky, nemohl bych se světové jazyky učit vůbec, protože všechny světové jazyky se v podstatě rozšířily násilně. A při pohledu do naší politické sféry bych nakonec nemohl mluvit ani česky :).

Jsem holt politický ignorant, "politicky bez vyznání", a neutrální, takže to v důsledku vypadá jako bych šel proti proudu. Ale to se jen ten proud módních trendů valí okolo mě, a já se to snažím ustát na místě. S kýmkoliv se pak dám do diskuse, vypadá to vždycky že jsem vůči němu v opozici :).

Ale politiku nemám rád, tak se zase vrátím k jazykům. Kromě povinné školní angličtiny, která mi byla, je, a bude užitečná, jsem se několikrát krátce Z VLASTNÍ VŮLE učil i ruštinu. A jsem na to hrdý. Protože vzdělání a politika jsou dvě různé věci.

A i kdybych se na to chtěl dívat politicky - všichni Rusové, obyčejní lidé, asi také nebyli ze Stalina urvaní, a nemůžou za něj. To je jako kdyby se s námi na západě odmítali bavit, protože my jsme přece také bývalí komunisté. Takhle nějak se dnes spousta našich lidí vyjadřuje o Rusech a o ruštině, když se snaží skrýt svoji jazykovou negramotnost. A pak ještě tvrdí, že anglicky se učit nemohli (nesmysl !), a rusky se učit nechtěli (když jsou líní, ať to neshazují na politiku). Podrobněji jsem se o tom rozepsal před rokem v příhodě s úvahou "Jsme v unii, a na úřadu neumí ani rusky", kde jsem líčil, jak mi poměrně mladá úřednice zdůrazňovala, že "studovala za totality!" a proto neumí žádný cizí jazyk. Zmíněný text je k nalezení na www.adamek.cz .

Možná že znáte ten vtip z Izerovy Policejní akademie, ve kterém se zahraniční turista potřebuje něco dozvědět od dvou policistů, a zkouší postupně asi pět jazyků. Ti dva policisté ale žádný z cizích jazyků neovládají, a turista bezradně odchází. Jeden policista pak říká "je mi tak nějak trapně... neměli bychom se taky učit ty cizí jazyky?". "Proč?", diví se druhý "...ten jich uměl, a taky se nedomluvil !".

Bohužel to tak někdy funguje. Východní Němec, který není schopen komunikovat ani anglicky, ani rusky, se pak nakonec na vás dívá jako na exota, protože nechápe jak si můžete dovolit neumět německy. Ale že je to on, kdo tady neumí žádný cizí jazyk, to už mu nějak nedocvakne. A nejhůřší na tom je, že anglicky se většinou nedomluvíte ani s mladým východním Němcem ve věku 15 až 30 let. U lidí přes třicet ještě chápu, že anglicky neumí, a zvykl jsem si, že rusky buď neumí nebo nechtějí. Ale jak je možné, že se nedá domluvit ani s vrstevníky, vzdělanými po převratu, to fakt netuším.

Asi je to nějakou národní hrdostí nebo čím - "Chceš se se mnou bavit? - Tak se nauč Německy". Ono vlastenectví je sice do určité míry dobrá věc, ale nemělo by se přehánět. A neochota učit se cizí jazyky není příznakem vlastenectví, nýbrž zanedbanosti.

Jenom proto, že umím nějaké to cizí slůvko přeci nemusím přestat mluvit hezky česky, takže moje vlastenectví není jazykovou vybaveností nijak ohroženo.

Ona je to hlavně otázka přístupu. Zatímco bývalé východní Německo na mě 15 let po převratu působilo výše zmíněným dojmem, tak v bývalé západní části Německa jsem si anglicky popovídal i s bezdomovkyní nebo s napichovačem odpadků ležících na ulici. Přinejmenším nějaká základní slova pak uměl i jeden žebrák, ale netvrdím, že umí víc než "money" a podobná slůvka.

Ted' to možná vypadá, že všichni západní Němci anglicky umí, a žádný východní Němec anglicky neumí. Tak to určitě není, sám nesnáším nespravedlivou zobecňující generalizaci, ale můžu zodpovědně říci, že statisticky na mě obě Německa po postupném najetí 2500 km na kole (cca. 26 dní ?) opravdu ve znalosti angličtiny působila dost rozdílně.

A pokud jde o zmíněný despekt vůči cizinci, který nezná místní jazyk, nemusíme vůbec překračovat hranice. Podívejte se jen jak se u nás občas lidé smějí specifické češtině přistěhovalých cizinců - zejména asijských trhovců. Napadlo vás někdy, že Vietnámec, jehož čeština je vám pro smích, umí česky pravděpodobně více, než vy vietnamsky? Je sice v Čechách, kde se mluví česky, a vy jste ho nenutili sem přijet - ale čeština je docela náročný jazyk, tak mu dejte aspoň šanci.

Nerad bych, aby to vypadalo, že sám umím kdovíjak mluvit cizojazyčně. Mám sice základy tří cizích jazyků (teď nepočítám slovenčinu) a pár slov stluču dohromady i v jazyce čtvrtém, ale celkově jsem se nesnažil o nějakou hlubokou úroveň znalosti jednotlivých jazyků, a jdu spíš cestou plošného přehledu než úzké dokonalosti. Na cestování je to myslím praktičtější. Každopádně, když potkám člověka, který umí nějaký cizí jazyk, ale zrovna to nevyjde, a žádným jazykem se nestrefíme, tak je to prostě smůla, ale ani jeden z nás za to nemůže. Zatímco když narazím na někoho, kdo cizojazyčně nepoví nic, je to myslím tak trochu jeho chyba.

Mimochodem, když se někde v cizině budete snažit domluvit "třetím" jazykem, tj. jazykem, který není místní, dejte tomu domorodci šanci, aby se vzpamatoval a rozvzpomenul. Zjistil jsem, že když jsem na cestách, a zrovna jsem rozmluvený, a hlavně jelikož se vždycky ptám na to samé (zpravidla na cestu), tak je pro mě poměrně jednoduché anglicky vybafnout nacvičený dotaz. Ale takový člověk co jde zrovna z práce na nákup a myslí na své starosti, se potřebuje chvílku rozkoukat, i když ten cizí jazyk zná - vždyť ho třeba několik měsíců nepoužil.

Také pomáhá když těm lidem pomůžete aby si uvědomili, že ani pro vás není ten jazyk vlastní, že to na ně nezkoušíte "po vašem", že se taky musíte snažit. A mojí specialitou jsou pak dvojjazyčné věty (někdy i tří), kde v jedné větě smíchám místní jazyk s angličtinou. To domorodci zpravidla udělá radost, protože vidí snahu.

A do třetice pomáhá i zájem toho druhého domluvit se. Např. když se s někým dáte do řeči, a on chce vědět něco o vaší cestě, tak si pomalu začíná rozvzpomínat na angličtinu, i když na to původně moc nevypadal. Opět pomůže, když použijete základ místního jazyka - protože pak je mu trapné nepromluvit cizojazyčně ani slůvko.

A pokud ten člověk opravdu cizí jazyk neumí, a opravdu se chce domluvit, je z toho docela veselá komunikace, která ale může na základní věci fungovat, pokud znáte pár místních slov.

Abych to před závěrem trochu shrnul - rozhodně mi nešlo o propagaci ruštiny jako takové, jen jsem se jako obvykle zastal toho, co teď není podle módy, co je zrovna proti větru. Chtěl jsem zdůraznit, že ruština za to nemůže, a hlavně: vzdělání by s politikou nemělo souviset, znalost světových jazyků se vždycky hodí!

A pokud snad naopak chce někdo být připravený pragmatik, a chce se učit jazyk, který mu do budoucna určitě zajistí kariéru i doma, tak těžko říct, jaký jazyk zvolit.

Od 17. století do roku 1945 u nás s dvacetiletou přestávkou letěla němčina, pak byla 40 let prosazována ruština, a teď momentálně je v kurzu angličtina - nejen kvůli ICT.

Ale co dál? Učit se tyhle tři jazyky a doufat?

No nevím, pokud k tomu někdo chce přistoupit takhle účelově, a chce si vypočítat jakým jazykem se nejlépe zavděčí příštím nadvládcům, měl by se možná pomalu začít učit arabsky. Anebo pokud se na to podíváme z finančně-obchodního pohledu, byla by na místě čínština, eventuálně jiný asijský jazyk. Zkrátka těžko hádat co přijde, tak teď babo rad'. Já se nehodlám učit ani čínsky, ani arabsky, tak snad na stará kolena nebudu litovat :).

Doufejme, že se u nás pořád bude mluvit po našem, a jazyky se učme pro komunikaci s cizinci. Vyberte si podle světovosti jednotlivých jazyků, podle své sousední země, podle libosti. Jakýkoliv cizí jazyk se může kdykoliv a kdekoliv hodit, i když to předem nebudete čekat. Při cestě po západní Evropě sice hodně využijete např. angličtinu, němčinu, a románské jazyky, ale ke slovu může znenadání přijít i ruština nebo polština, sám jsem to několikrát zažil, nikdy nevíte koho potkáte. Zkrátka kolik řečí umíš, tolikrát jsi člověkem...